מחשבת ישראל · ראשונים

מאמר על ישמעאל

רבנו שלמה אבן אדרת [הרשב"א]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מאמר על ישמעאל

רבנו שלמה אבן אדרת [הרשב"א]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מאמר-על-ישמעאל/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

מאמר על ישמעאל: שחבר על הדתות והוא כסיל שדבר אף על דתנו השלמה, לרב הגדול רבינו שלמה בר אברהם בן אדרת ז"ל

ראיתי אויל חכם בעיניו כסיל אחד ישמעאל התעהו עינו ושבשוהו עורונו לדבר אף על ספרנו המקודש ספר תורת משה רבינו עליו השלום. והעצב הנבזה הזה יגבב גבבין, להשיב דבריו אשר לא הבין, ותחלת סכלותו אמר כי מצא מן הפחיתות מה שייחס אל יהודה מן הזנות עם כלתו, ואל ראובן מן הזנות עם אם אחיו דן ונפתלי, ואלו דבריו, ואף על פי שאין מן הראוי לענות כסיל כאולתו כל שכן בדבר שתשובתו פשוטה לכל אדם ואפילו לתינוקות עם כל זאת אני משיב עליו למען לא יהיה חכם בעיניו כל זונה אחריו, והאמת יורה דרכו ואומר כי דברים אלו כשאר כל הדברים שיראו בעיני כל חולק בתורתנו שהם הפך הנאות וכל שכן מה שנגלתה חטאת העם הגדולה יחזק בעיני כל בעל שכל שכלל תורתנו וכל מה שכתוב בה מן הנסים והאותות וקרבתנו אל השי"ת אמת, ויתבונן כל בן דעת אם יש עם רבים או יחידים חוקקים על ספר חטאיהם הגדולים ומרים הלב למען יעמדו ימים רבים לזכור עון להתפש, ואלו יכתבו אותם מרצונם אין אונס, לא יתכן שיסבול זה דעת מי שקרוי אדם שיתכן זה במי שיש לו שום שכל אנושי, ועתה ראה חטא אשר הגדילוהו מן הנטיה מן האמת והנאות שאין ערוך אליו הוא ענין העגל, וכן ענין המרגלים וכפירתם במה שאמר להם אבי הנביאים משה רבינו עליו השלום עד שהגיעם ענשם ליפול פגריהם לכל פקודיהם במדבר וזה נכתב לנו על ספר, וכאלה רבים, זה כלו וכל מה שבתורה מעיד עדות אמת מספרנו המקודש, אמת לא נוסף בו ולא נגרע ממה שהיה וקרה, מן המרי או מן הגדולה, דבר דק נכתב הכל באמת, ועתה ראה עוד מן התמה, כי עמינו עם היות חולקים עלינו אנשים או עמים רבים באמונה אין אחד מהם טוען עלינו שלא יהיה כולל עמינו שרינו מלכינו בעלי הרגש ולא משבנו מקדמים להם בצורה אנושית לבד, וכבר הורו כל בעלי הדתות שהתורה כלה קבלת משה רבינו עליו השלום מפי הגבורה בסיני נמסרה לעם ישראל, לא שמענו אחד מבעלי הדתות חולק בזה וכופר בעקרים האלו והנצרים והישמעאלים כלם בהסכמה הזאת מבלי מפקפק, ואתה בן אדם פקח עיניך וראה, אם הושם זה בספר מפי משה רבינו עליו השלום הנה אמת, ואם נוסף בו לאחריו, איך סבל מלכנו דוד וכלל המלכים היוצאים מן השלשלת לכתוב זה בספר שבו הוא מפרט (מפרש?) והוא נולד מן הזנות ולא מחקוהו, ועוד שיסבול שיכתב בספרו שהיתה אמו הבאה ממואב עקרה מן הזנות שזנתה אם המשפחה עם לוט אביה, והן כלתו שהיתה עמונית, היסבול זה דעת שום בעל הרגש לולי שנכתב כן מפי

האל יתברך על יד נביאו עליו השלום, ואם יטעון הטוען שזה כלו נוסף בספר וכן כל מה שבא בתורה מן החלק (?) הזה לאחר החרבן, עתה ירגיש כל מרגיש וכל מי שיש לו מוח בקדקדו, אם היה באפשר ללקט כל הספרים שהם ביד הישראלים ממזרח וממערב מצפון ומים, וישבשו אותם באותו השבוש ולא ימלט אחד מהם שיתחלף מחברו בענין או במלה מן המלות ומי היה זה המשבש הדת ושונא האומה שילקט כל הספרים עד שלא נותר אחד ושבש את כלם, גם ספרי הנביאים והכתובים שבאים בהם מן הענינים האלו רבים, וזה כלו נעשה עד שלא הרגיש בו אחד מבעלי הדת, ואם היה מלך או שר אויב ושונא ליהודים וקבץ את הכל ובכח ידו כתב כן ופחדו ממנו כל המקומות שלא להסיר משם מה שכתב ושבש אין זה אלא מטענות משוגע מבולבל המוח סכל שאין קץ לסכלותו, ואי אפשר שלא נמלט אחד באחד מן הקצות או באחד מן הבורות, ואם יתקבצו כל המלכים וכל הלשונות עתה לעשות כן, לא יוכלו, אף כי לאחר זמן היו היהודים מתקנים השבושים ומסירים הנוסף, ועוד דבר זה אי אפשר להיות ככה כי איך לא נודע איה ואיפה היה המשוגע המשבש כל זה.

והנה הנצרים שהם קודמים לעם הישמעאלים הזונים אחר טעותם, והם בעלי מחלוקתנו בזאת האמונה ומחטטים אחרינו עד שלא הניחו דבר להשיב לנו השיבו על זה, ובלי ספק כי עם הנצרים חכמים בספרי הקדש רצה לומר ספר תורה וכלל כל הנביאים והכתובים מעם הישמעאלים הרבה וראה אם הם אף על פי שהיו קודמים אם מצאו השבוש הזה ועם חברתם הגדולה, אם נודע להם שנודע בכל ספרי הקדש ענין מכלל הענינים, ואלו היה באמת היו הם בלי ספק הגיעים לענין זה, ואיך יבוא המשוגע הזה לשבש ספרי קדש ספרי אמת שהוציאו קדמוני הקדמונים והוציאו כל ימיהם בהם לדבר באותיות ולספור במנין פסוקי כלל הספרים והאותיות ועוד במלא וחסר בקרי וכתיב בקרי ולא כתיב ומן הדקדוקים האלה רבים לא הגיע אליהם אחד מבעלי הדתות זולתי עמינו, וזה כלו יאות באמת לתורת אמת וכתובים נאמרים מפי הגבורה ענינים אלהיים שלא נפלו במכתב דרך מקרה, וכן עמדו החכמים שקבלו התורה מפי משה רבינו עליו השלום ומסרוה לתלמידיהם ודקדקו בכלל המצוות עד שלא השאירו מלה מיותרת בכלל התורה שלא באו לענין, וזה מבואר נגלה לכל מי שנתעסק בספרי החכמים הקודמים בפירושי התורה והוא התלמוד הערוך בידינו דור אחר דור עד בית שני, ומקובל עד בית ראשון, עד הנביאים, עד יהושע וזקנים עד משה רבינו עליו השלום, שמע וקבל מפי הגבורה בסיני, והמשוגע הזה חסר המוח איך בא להטיל שבוש בספר מקודש, מדוקדק בכל

הדקדוקים הרבים והעצומים האלה, שלא הגיע לדקדוקו שום ספר בשום עם ולשון, אין זה כי אם עורון ותמהון לבב וחולי המוח ששלט בו.
עוד אמר המשוגע שמצא בספר דברים שיש לו בהם מאד מן הנטיה והחלוף עד שלא נתעורר בהם אחד מהקודמים ועוד אמר שהקשה בהם רבים מחכמינו ונתבלבלו בהם, והוא כי בתורה בשער הד' מן הספר השני בזכרון הקבלת משה רבינו עליו השלום בשליחות פרעה, זכר בני יעקב ובניהם ותולדתם ואמר ואלה שמות בני לוי למשפחותם, וזכר בני לוי בן יעקב ומהם היו שלשה גרשון קהת ומררי, אחר כך זכר בני גרשון ובני מררי ואחר כך אמר ויהיו בני קהת מאה ושלושים שנה וזכר שהיו לקהת מן הבנים ד' והם עמרם (מוליד משה ואהרן ע"ה) ויצהר וחברון ועזיאל, אחר כך זכר שאהרן היו לו מן הבנים ונדב ואביהוא אלעזר ואיתמר ובן בנו שנקרא פנחס, ושהיו לקרח מן הבנים אסיר ואלקנה ואביאסף, אחר כך בא בשער הא' מן הד' שהשי"ת צוה משה רבינו עליו השלום בחדש הב' בשנה הב' לצאתם מארץ מצרים שיקח (שיצא ?) מנין בני ישראל בזכרונם, אחר כך זכר מספר בני קהת אשר זכרנו לבדו, כל אשר היה מהם מבן חדש ומעלה ועלו והגיעו ח' אלפים ושש מאות הנזכרים והיה נשיא עליהם אליצפן בן עזיאל בן קהת בן לוי בן יעקב וכשמספר הנזכרים מבני קהת באלה הנזכרים אשר היו שנותם מל' שנה ועד בן נ' שנה היו אלפים ושבע מאות זכרים, ואמר המשוגע הזה, וזה מן הדברים הבטלים שיוכלו היות אשר הגיעו בני קהת לארבע בלבד והגיעו בני אלה הד' לשבעה זכרים בלבד אחד מהם משה ואהרן ע"ה ומכללן אליצפן הנשיא עליהם, אמר המשוגע היאמין זה דעת בעל שכל, עד כאן דבר המשוגע.
ואני אומר כי בזה שבח עצמו שלא קדמו אדם שהגיע לאותם הדברים שמצא אמר אמת שלא קדמו אדם להגיע אל תכלית חולי המוח כמותו, ואשר אמר כי נתבלבלו רבים מחכמינו בתשובת שגעונותיו, שקר דבר וענה בחכמים, או כזב שלא דבר עם חכם מחכמינו מעולם, ואני שואל אל המשוגע הזה: ואם זאת חשבת לנטיה מן בראוי והאפשר, מי גרם אליך ליתפס בנטיה מועטת, ולא נתפשת בנטיה גדולה מזו לכמה חלקים מן הצד הזה, אם ראית הספר הזה, כבר ידעת וראית בו שאר השבטים כלם נתרבו הרבה במספר ממספר שבט לוי, ושהיו הב' המולידים הראשונים הנזכרים בכתב מועטים, ותולדותיהם כיוצא בהם זכורים מתי מספר מועט ורבו אותו ממנין אשר זכרת הרבה מאד, הלא תראה ראובן בן יעקב שזכר הכתוב שהוליד מן הבנים חנוך ופלוא חצרון וכרמי וזכר שוליד פלוא שהיה אחד מן הד', אחד והוא אליהב, ואליאב הוליד מן הבנים ג' והם נמואל ודתן ואבירם ועם כל אלה שהיו המולידים מועטים, זכר אותם

באותו מנין שהיה בשנה הב' לצאתם מארץ מצרים, שמנו שם בני קהת שעלו בני ראובן מבן כ' שנה ומעלה לזה המספר, צא וחשוב לכמה יעלו מספרם אם תספרם מבן חודש ומעלה, והנה יהודה בן יעקב היו לו מן הבנים שהעמידו תולדות שלשה שלה ופרץ וזרח, והיו לפרץ ב' שהם חצרון וחמול ועלה מספרם מבן כ' שנה ומעלה שבעים וארבע אלף ושש מאות ואם היינו מונין מספרם מבן חדש ומעלה היה מן הראוי לעלות למאתים אלף או יותר ואם כן צא ותקשה לזה כי לפי דעתך זה יותר יוצא מן קו הראוי והנאות, אלא שכל זה שבוש ממך ונטיה מן האמת, עוד אקדים ואומר כל בן דעת צריך לדעת כי לא יתכן לעם ולא אפילו ליחיד אחד, להוסיף מדעתו בספר מן הספרים הקודמים ואפילו חברו אחד מן החכמים הקודמים מעצמו, בלתי אם יצטרך אותו הוספה לסבה מן הסבות, אם שיחזיק אמונתו עם אותו ההוספה או שיחשוב שתתעלה באותו ענין שהוסיפו מדרגה מן מהדרגות לאומתו כמי שבא לבדות מלבו להוסיף ולכתוב שנעשו לו או פלא מן הפלאים וכיוצא בזה, אבל בלתי סבת שום תועלת אי אפשר למי שנמנע מכלל בני אדם להוסיף דבר גדול או קטן או ענין מן הענינים, ולמה ולו אין תועלת של כלום נמצא, וכל שכן אומה אחת מן האמות בהסכמת כלם וזה מושכל ראשון, כל שכן שהוסיפו כל העם, או שיסבלו להוסיף בספר מקודש נתן להם על ידי אדון כל הנביאים משה רבינו עליו השלום קבלו מפי הגבורה, ושיוסיפו ענינים אין תועלת לעמנו בזה כלל, ואין בזה שום סבה שתוליד מסובב שיש חפץ בו, וצא וראה איזה ענין או איזה תועלת או איזה מעלה יוסיפו לנו יתרונות בחשבונות וזכר הספרים הראשונים אשר זכרנו, וכשאנו מסתכלים בענין אמתי היה מן הגדולה והמעלה נוספת לנו, אלו היינו מתי מספר בצאתנו ממצרים כי יתפרסם הפלא הגדול והמופת החזק שיכבשו אנשים מועטים בלי כח, ארצות ל"א מלכים ובענין האמור בגדעון ויאמר ה' לגדעון רב העם אשר אתך מתתי את מדין בידם פן יתפאר ישראל לאמר ידי הושיעה לי וכתיב ויאמר ה' לגדעון עוד העם רב וגו' ויהיו מספר המלקקים מידם אל פיהם שלש מאות איש וגו' ויאמר ה' אל גדעון בשלש מאות האיש המלקקים אושיע אתכם ונתתי את מדין בידיך. ועוד אשוב לגלות שבוש המשוגע הזה ואומר, אלו היינו רוצים לבא עליו מצד הענין עצמו אשר לקח (ר"ל מצד ענין האבות והתולדות אשר זכר הכתוב) יש לנו להשיב ולומר שלא כל התולדות אשר היו להם זכר הכתוב רק מקצת מהם או מקצת מן הנזכרים, ואף על פי שהיו להביאו למקצתם בנים אחרים רבים מאלה, אלא שלא זכר כאן רק אותם שהיה הצורך מביא לזכרם הפני שאלה היו ראשי בית אבות למשפחותיהם, והאחרים בלבד יקראו על שמם כאשר קרה ליוסף שלא זכר הכתוב מכל בניו רק מנשה ואפרים

מפני שאלה ראש לכל הנולדים מיוסף אביהם וכאשר התנבא עליהם יעקב אבינו עליו השלום ומולדתך אשר הולדת אחריהם לך יהיו על שם אחיהם יקראו בנחלתם, והנה כאן (ר"ל בזכרון בני קהת) לא זכר, רק אותם שהיו ראשי אבות למשפחותם, ואף על פי שזכר בסופם נדב ואביהוא והם לא היו ראשים למשפחה כי מתו בכיי אהרן אביהם ובנים לא היו להם, דע שחייב זכרונם הענין שקרה להם בהקריבם אש זרה לפני ה', שהתורה הקדימה לזכור ולסדר ענין לענין שצריך לזכרו בו לאחר זמן ולסבה הזאת הן רוב ספורי התורה כמו שאכתוב לך למטה ומה שיגלה לך עוד מה שאמרנו בזכרון קצת הנולדים לסבה.... השאר הוא שזכר מן האבות והתולדות בנים ובני בנים בני אהרן, ולא זכר בני משה כלל, אף על פי שהכתוב מפורש בו שהוליד קודם זה שנים גרשום ואליעזר, והם העמידו תולדות מרובות יותר מכלם, כמו שכתוב בדברי הימים, בני משה גרשום ואליעזר בני גרשום שבואל הראש ויהיו בני אליעזר רחביה הראש ולאביו אליעזר בנים אחרים ובני רחביה רבו למעלה, הנה הראיתיך בעיניך שלא זכר הכתוב שם כל הנולדים לקהת, ואפשר שכן לא זכר שאר הנולדים להם רק אלה, לסבה שאמרתי, והטעות הזאת בעצמה מספקת, מלבד שאפשר שלא לבני משה שלא זכר בכאן מרובים וכן העיד הכתוב שם ובני רחביה רבו למעלה, עוד מן הטענות האמתיות בהנהגת הטבע התמידי יש עוד כמה, למי שלא יפתה עצמו להתעקש ולהחזיק בתרמית ממנו, והוא כי אין מן המחויב להיות כל תולדות משפחה שוות, ד"ל שאם האב והבנים לא הרבו בנים, שלא יולידו בני הבנים רק במספר תולדות האבות כי יש מרובה בבנים יותר מאבותיו והשאר אחיו, ואפשר שבני הבנים לקהת הולידו בנין הרבה, והנה ראובן בן יעקב שהיה גדול האחים לא הוליד רק ארבעה בנים, ודן לא הוליד אלא אחד והוא חושים, ובנימין שהיה קטן האחים היו לו עשרה בנים קודם שירד למצרים, ועוד כי אפשר כי הרבו נשים והולידו בנים הרבה, וזה אינו יוצא מגדר הראוי הלא תראה אבצן אשר היו לו שלשים בנים ושלשים בנות, ובאר הכתוב הסבה כי נשים רבות היו לו, והנה גדעון הוליד שבעים בנים ואפשר הוא שיולד לאדם אחד אלף בנים, ומה הוא מן התימה אם נולדו לשלמה אלף בנים או אפילו אלפים אחרי מה שייחס לו הכתוב שהיו לו שרות שבע מאות והפלגשים שלש מאות, ועוד בזמננו במלכי הישמעאלים ושריהם בנים רבים מנשים רבות, הראית שיש בהם מן מתמה בזה, והנטיה מן האפשר הקרוב ואף מן הנטיה מן הראוי, סוף דבר לא יקרא לזה נטיה, רק מי שנטה לבו לחלוק לשקר ומוצא עילה מצד הכפירה בדברי משה רבינו עליו השלום, כל שכן שזה אי אפשר לשום חולק לשומו מכח המנמנע, אם כן נשאל למשוגע הזה, אף אם תשים זה מכח האפשר הרחוק, אם היה כבר, היה כל

אפשר דחוק פעמים יבא, ושים זה מכח האפשר הרחוק, ואם אתה מכחיש מדעתך מה שאמרו ואפילו היו המספרים רבים והמעידים עליו, אם כן כבר שמתו מכח הנמנע כמו שאמרנו וכל שכן בחוק הבורא יתברך אם ירצה להרבות העם או המשפחה שאין לו מונע, ולא יכפור בזה, רק הכופר בכל הדתות.

והנה הכתוב מעיד שכן הבטיח הכתוב לאבות, לאברהם אמר הבט נא השמימה וספור הכוכבים אם תוכל לספור אותם ויאמר לו כה יהיה זרעך וליצחק אמר והרביתי את זרעך ככוכבי השמים וליעקב אמר והבטיחו אל תירא מרדה מצרימה כי לגוי גדול אשימך שם וכתיב רבבה כצמח השדה נתתיך, וזו סבה מן הסבות האלהיות להראות לפרעה ולכל כמו שאין בידם לענות את העם אשר ברכו ה' והמעיטו, ואף כי צוה בהריגת הילדים, יענוהו אותם בעבודה קשה למנוע מהם התולדות, וכמו שהעיד הכתב על זה וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ, ועוד כשתבין התולדות שאפשר שהיו בזמן עמידתם המצרים שישאו נשים ויולידו בזמן שהיו ראוים לישא אשה יעלה החשבון למספר גדול, אף כשנודה שלא היתה עמידתם במצרים רד"ו ושלא הולידו תאומים, ואל יתחייב שלא יהיו נושאים עד שיגיעו לעשרים שנה או לשלושים ושלא היו נושאים רק אשה אחת ושלא היו מולידים רק שלשה או ארבעה בנים, כי הנה יוסף כשירד למצרים היה בן י"ז שנה עודנו רועה את אחיו בצאן, ולאחר מכירתו, ירד יהודה מאת אחיו ולקח אשה עדולמית והוליד ממנה שלשה בנים והשיאן בזה אחר זה ואחר מות שני בניו הראשונים ועמד מן השנים כמה שעבר ולא נתן תמר כלתו לשלה בנו וראתה כי גדל ולא נתנה לו עשתה מה שעשתה והוליד מנה פרץ וזרח ואחר נשא פרץ אשה והוליד שני בנים חצרון וחמול והיה כל זה קודם ירידת יעקב למצרים כי כלם נמנו על הבאים ליעקב מצרימה, וכשתחשוב כל השנים שעברו ממכירת יוסף עד ירידת יעקב לא עמדו לכל היותר רק לעשרים ושתים שנה, כי היה בן שלשים שנה בעמדו לפני פרעה, ושבע שני שבע ושני שני רעב צא וחשוב וחלוק בתולדות, ונמצאת אומר שהיו נושאים ומולידים לכל היותר בני שבע שנים, ואנו אין לנו להרחיק כל המקראות, וזה כלו לחשבון רז"ל, כל שכן לכשתלך אחר פשוטי הכתובים שהיתה עמידתם במצרים ארבע מאות ושלשים שנה, כמו שכתוב ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה, עוד תשוב תראה, והנה בזמן המבול לא נמלט רק נח ושלשת בניו שם חם ויפת והולידו בניו בנים אחר המבול והיו להם מן הבנים ארבעה כוש ומצרים ופוט וכנען, וכוש הוליד ששה סבא וחוילה וסבתא ורעמה ונמרוד, ונמרוד היה שלישי לתולדות נח חם כוש נמרוד ולא מנה הכתוב רק עשרה בנים עד נמרוד, וזכר כי נמרוד מלך והיתה

ראשית ממלכתו ארבע מדינות גדולות בבל וארך ואכד וכלנה ואר כך זכר כי יצא אשור ובנה את נינוה ואת רחובות עיר זאת כלח ורסן בין נינוה ובין כלח היא העיר הגדולה, ויש לך לדעת כי מנח ועד אותו זמן ימים מספר היו, כי אף מנח ועד אברהם שהיה לאחר זה הזמן, כמו שיראה מפשוטי הכתובים, לא היה בין נח ובין אברהם רק כשלש מאות שנה, כי כשתדקדק בחשבון התולדות תמצא כי כשמת נח היה אברהם בן נ"ח שנה ונח חי אחר המבול שלש מאות וחמישים שנה, ותולדות הראשונות של בני נח לא היה להם תחבולה להרבות נשים, כי לא נמלטו רק שלשתם עם ג' נשותיהם, ואם כן לפי טעם המשובש הזה איך היה באפשר שבזמן מועט עלו על כך בני חם עד לשמלך עליהם נמרוד ובנה כל המדינות הגדולות האלה והעיר שהעיד עליה הכתוב שהיא העיר הגדולה, ובאמת לא נבנתה למלאות יתושים כי אם אנשים רבים שכבר נולדו ונתרבו בזמנו והנה בימי אברהם היה העולם עומד על מלואו עד שהיו בארץ מועטים ט' מלכים נלחמו את הה', ונח ראה מג' בניו בעולם מלא.

ואם יטעון המשוגע כנגד כל זה ויכפור בכל, נשוב ונאמר אליו אם יודע שום סבה שגרמה לנו להרבות במספר האנשים הנזכרים לנו ואיזה צורך הביאנו לזה, ועתה אשוב לבארו ולסלק קושיא אפשר לזה ולשאר בעלי המחלוקת להסתבך בה ולקטרג, והיא שטען עלינו מכל מקום מהצורך הביא ספרנו המקודש לספר בספור יהודה עם כלתו וענין ראובן עם אשת אביו ואם אחיו, וזאת שאלה לא תחייבנו על כל פנים על תשובתה ודי לנו בהיותנו יודעים שהכל מיד השם יתברך למשה רבינו עליו השלום, ואין החיוב מכריחנו לדעת למה, כמו שלא יחייבנו לדעת מפני מה אסר החזיר ויותר מזה שאסר שעטנז וחייב לבישתו לכהן בבגדי כהונה ואסר השחיטה מן העורף וחייב אותה במליקת העוף, וכן כלל כל המצות ודי לנו שאנו יודעים ידיעה אמיתית כי לא לחנם שאין בדברי השי"ת דבר בטל ית' וית' צונו ונעשה רצונו, והוא אמר וספר כל אותם בספורים, ונדע כי לא לחנם נאמרו, ועם כל זה יש מהם שטעמם נגלה לבעלי העינים וגאות, ואני כבר הקדמתי לך למעלה כי סבת רוב ספורי התורה לתועלות ידועות ומהם שיזכור ענין מפני שאנו צריכים לו במקום אחר, לידע ממנו ענין יחייב הרחקה מן ההרחקות או יחייב עשית עין מן הענינים כספור ענין לוט עם בנותיו להרחיק שתית היין הרבה מי שמכיר בטבעו שתבלבל דעתו בו עד שישתכר כי הנה שתיתו סבבה הקלקלה הזאת ללוט עם היות כונת הזנות לצורך גדול לקיום העולם לפי דעתם ומפני שלא ראתה התורה למנוע שתית היין ולא יוכל לתת שעור לשתיתו עד שתתיר התורה בדרך משל שתיית הרביעית ותאסור יותר משתיית הרביעית וכיוצא בזה ספר הכתוב התקלות הנולדות ממנו לתועלת גדולה

שיהא זהיר ונזהר ממנו כל איש כפי אשר יכיר כל אחד בטבעו, וכן בספור עניני יהודה וכלתו הטעם יותר נגלה לפי שראתה התורה לחייב ביבום אשת אח שמת בלא בנים ושהיה הענין נאות וראוי בטבע למי שיודע בסוד הטבע עד שיהודה צוה כן לבניו ונתן להם סבה להקים לאחיהם זרע ועף על פי שעדיין לא נצטווינו על היבום ומן הראוי להיות אחד מן הקרובים מייבם ומקיים גם הוא זרע לקרוביו אלא שלא רצתה התורה התיר אשת הקרוב האסורה לו לזול באח לבדו ולא חייבה גם כן לייבם אשת הקרובים אף על פי שאינה אסורה לו מכל מקום הראוי למי שיעמוד על סוד הטבע שיבם אחד מן הקרובים ויקום על שם אחיו בנחלתו, ואשר עלה לך זה הענין בועז הגואל אשר דבר אליו ביום קנותך השדה אשת המת קנית להקים שם המת על נחלתו, וכשתתבונן באותו הענין תראה כשנולד בן לבועז מרות אמרו השכנות נולד בן לנעמי שהיו כלם בקיאים באותו העם בסוד הטבע ההוא, אם כן אף יהודה היה ראוי לייבם קודם שאסרה התורה כלתו שהיה רוצה להקדים בנו כמו שעתידה התורה לצוות מפני שהוא הנאות והראוי לטבע ועל כן צותה בו התורה מכל מקום גם הוא היה ראוי לזה להקים שם לבנו וכאשר ראתה היא כי לו נתנת לבן סבבה הקיום מיהרה ולא על ידי זנות היה אלא ראוי והוא הדבר שמלט אותה מן העונש באמרו ויאמר יהודה צדקה ממני כי על כן לא נתתיה לשלה בני ולא יסף עוד לדעתה אחר שהקים ממנה זרע לבנו מפני שהיה ענין נאות באח יותר מן האב בצווי התורה זה הוא שהביא ספור התורה לזכור ענינם, וענין ראובן יש לו סבה אחרת נגלית כי כבר ידעת כי חייבה התורה להכיר הבכור בנחלתו ולתת לו פי שניים ואין מן הראוי לפרוץ הגדרים שגדרה התורה וזה הוא שהיה מביא ליצחק אבינו עליו השלום לברך את עשו ולהנחילו הארץ כי הוא הבכור וחרד חרדה גדולה כשהעביר ושנה הסדר עד שאמר עשו את בכורתי לקח כמו שזכר בדברי רז"ל. והנה יעקב העביר מראובן הבכורה והנחילה ליוסף ואם לא פרסם הכתוב הסבה תביא המחשבה לטעון על הצדיק יעקב אבינו עליו השלום שהעביר נחלתו ברצון ממנו ולא באשמת ראובן רק מאהבה שאהב את יוסף וכמציל את הצדיק עליו השלום ומודיע הסבה הגורמת הצורך לאותו הספור. וזהו שהכתוב אומר ובחללו יצועי אביו נתנה בכורתו ליוסף ומכל מקום לא שכב אותה ממש רק בלבל מטתה לכבוד אמו כמו שמוזכר בדברי רז"ל אל שהעלה עליו הכתוב כאלו שכב כמו שאמרו חז"ל בשבת כל האומר ראובן חטא אינו אלא טועה. עוד אמר המשוגע שהתורה לא היתה לעולם ביד יהודי אלא ביד כהן שהוא הרב לא יעלה עליה זולתו ונשארו בזה יותר מאלף שנה והיה בקלקול זה הזמן מהפסד דתם וכפירת מלכיהם ורוצתם בעבודת הצלמים ובנות היכלות להם והריגת אנשי האמונה מהם

והפסידם הנביאים והריגתם והאביד אותם מן הראשון ועד האחרון על עבודת הצלמים והנחת דת התורה מעולם עד אשר לא נשאר להם נביא אלא אחד. ויש שאפילו אחד לא נשאר כישעיהו ואליהו זולתי מאשר לא יעבור שישאר עמו השארת דתו ולא ..... והם מודים שיואחז בן יאשיה בן אמון בן מנשה המלך המיוחס לדוד מחק כל שמותיו של האל יתברך מן התורה ושהמלך אחריו אחיו יהויקים בן יאשהו ושרף התורה בכללה ושהוא ..... על הכלל עד שהחזירה להם אחר הכרת ממשלתם לזמן מרובה איש מן הסופרים נקרא עזרא כמו זה לא יחזק בשארותה לעולם ואם אמרו שכבר היה הקלקול אלה הענינים נביא ושליח יבטיח בהם הפסד התורה בקבלתם אמור להם שאין כל נביא שיבוא קורא עלוי ספר מי שהקדימו כמו שלא יבוא משה רבינו עליו השלום קריאת עלוי נבואת אברהם יצחק ויעקב ויוסף ונח ואין ספק בהכרח שאלו הנביאים הגיע אליהם דבור וצווי לא בא למשה עליו השלום בביאור כלל ובזה לא תתחייב בדעת שיבואו נביאי ישראל בקריאת תורת משה רבינו עליו השלום. אלו דבריו ואני אומר תחלת דברי פיהו סכלות כי טעה במה שראה בתורה ויהי ככלות משה לכתוב את כל דברי התורה על ספר עד תמם ויצו משה את הלוים נושאי ארון ברית ה' לאמר לקוח את ספר התורה הזאת ושמתם אותו מצד ארון ברית ה' והיה שם בך לעד. וחשב כי אצל הלוים לבד היתה התורה ולא אצל כל קהל עדת ישראל ונשתבש בזה שבוש רב כי התורה נתונה היתה אצל כלם כי כן כתוב ויכתוב משה את ספר התורה הזאת ונתנה אל הכהנים בני לוי הנושאים את ארון ברית ה' ואל כל זקני ישראל, והם מורי התורה והם ילמדו ויודו לכלל העם וכן הראוי לכלל כל התורות שאי אפשר להיות כל כוהני אומה מן האומות יודעים כל ספרי הדת והאמונה רק הזקנים והחכמים ומביני המדע שוקדי הספרים ומלמדים ומוכיחים בדרכי הספרים שאר העם. ואין אומרים בכמות זה שיחשבו החכמים שבהם ואם הם רבים ששבשו את הדת. ועוד כי אי אפשר שיתן משה ספר לכל אחד ואחד אלא נתן אחד לכהנין ולזקנים היודעים ספר ומנהיגי כל העם ועוד נתן אחד לבני לוי לשום אותו מצד הארון להיות המצות ידועות כמו שאכתוב. ואחר כך בא כל אחד ואחד כפי רצונו וכתב לעצמו וקורא בו ומלמד לבניו כמו שכתוב ושננתם לבניך ודברת בם. וכל מלך חייב לכתוב לעצמו שכן כתוב וכתב לו את משנה התורה הזאת והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו. ועוד תדע שבכלל ישראל כתוב ולמדת את בני ישראל שימה בפיהם. ולולי שהיה כתובה אצלם לא היו יכולים ללמוד אותם ולזכור מה שבא בה בכלליה ופרטיה כל שכן בהיותה כוללת דבר המצות ודקדוקיהם בפרטים וכללים הרבה מאד וכתוב ביהושע שצוהו השם אחרי מות משה עבד ה' ושם כתוב לא ימוש ספר התורה הזה הפיך

והגית בו יומם ולילה למען תשמור לעשות ככל הכתוב בו וכו' הנה שצוהו השי"ת לבל יסור ספר התורה מפיו וחוק הצואה באמרו למען השמור לעשות שאי אפשר לשמירה בלי ידיעת הספר ילהדו בו תמיד בלי הפסק. ועוד יתבונן זה המשובש כי נצטוינו אף לכתוב כ להתורה על האבנים כדי שיעמדו אותן האבנים קיימות לעולם ללמוד מהם כל הבא ואפילו שאר העמים ונכתבה בשבעים לשון כרמוז כמה שאמר באר היטב הכתיב והקמות לך אבנים גדולות ושדת אותם בשיד וכתבת עליהם את כל דברי התורה הזאת וכתיב וכתבת על האבנים את כל דברי התורה הזאת באר היטב וכן עשה יהושע וכן כתוב שם ויכתוב את משנה תורת משה אשר כתב לפני בני ישראל. והנה שכתוב שם שכתבו לפני בני ישראל ואם בדבריו לא כתבה רק לפני הלוים ומה שכתבה ונתנה ללוים לשני כונות האחת שאם ישתבש ספר מן הספרים באות או במלה שיהא שם ספר התורה הזה מונח לעד להסיר מכשולי הטענות בין שיקרה ככה ומכח שבושי הסופרים בין שיקרה מסבת משבש מכוון לכך. והשנית שיהא שם מונח לעד ביד הרבנים הלוים שהם מורי התורה והחקים שהם פרושים לעבודת השם באמרו יורו משפטיך ליעקב ואם יעברו על התורה שיהא ספר התורה ביד הלוים להוכיח בהם את ישראל ולהראותם כי יחטאו ויענשו שכבר העיד בהם השי"ת בספרו המקודש הזה וכן כתוב שם והיה שם בך לעד כי ידעתי אחרי מותי וכו' ואם לאחר זמן חטאו קצת המלכים לא היה זמן שלא היו בידי חכמיהם ונביאיהם הרבים אשר יהיו ביניהם ספרי התורה לאין מספר. וחלילה להיות כל ישראל נסמכים בחטאת המלכים כי לא סרו מוכיחים בהם ואנשי אמת עובדים אלהים הרבה מאד נראה בזמן אחאב ואיזבל אשתו שהיתה ...כל נביאי האמת הנחבאים אשר החביא עובדיה לבדו מהם ..... מחק אחד מן המלכים שמות מן התורה לא מחק את התורה ואף אם ...למחוק את הכל ספק בידו שאין זה ביד שום אדם בעולם שראו (?) מלך ...אם יסכימו עליו כל העם לא נשאר אחד בלתי הסכמה זו ואפילו אם ...כלם יהיה קרוב לנמנע שיוכלו למחוק את הכל מלבד שכבר הבטיחנו השי"ת כי לא תשכח מפי זרעו. ומה שאמר שאנו מודים ששרף יהויקים את התורה בכללה ושאבדה מידינו עד שהחזירה עזרא שקר ענה בנו כי לא הודינו ... נודה כי הפכו אנו אומרים. וכן האמת כי אפילו אות אחד מן התורה לא נשכחה ולא תשתכח עד שאמרו רז"ל עתידה תורה שתשתכח מישראל. והקשו והא כתיב כי לא תשכח מפי זרעו והשיבו כי כן האמת אלא שעתידין ישראל שלא ..או הלכה רווחת במקום אחד כמוזכר בשבת. ואני עתיד בע"ה לכתוב עוד לאחר דברי אלה שאר מקראות וכן קצת הדברי רבותינו ז"ל יראה מפשוטיהן ענין שיוכל ... להשתבש במה שאמר כמו שנשתבש בלקוח את

ספר התורה ואפרש אותם בעזרת הבורא ולא אאריך בזה כאן כדי שלא יתבלבל הענין שרציתי לדבר בו כאן. ומה שאמר שלא יתחזק בהעדאת עליו אחד זה אמת ונכון כי כלל התורה והמצות אין ראוי להשען בו על פי אחד ואפילו היה מוחזק אותו אחד וידוע בנביא. והטענה בזה שדברי התורה הם דברים נעלמים נצחיים לא יתחלפו לעולם והם עקרים גדולים שהכל נבנה עליהם ואם ישען אדם בהם על נביא אחד אולי האיש ההוא איננו נביא ואפילו אם יפעל בפלא אין פלא כל מה שיראה בעיני ההמון ואפילו בעיני חכמיהם שהוא פלא מפני שהחכמה אין לה שיעור ולא הגיע אדם לתכליתה עד שידע באמת פלא אלהי רצהו השי"ת שדרכי הדברים הנראים שיוצאים מגדר הטבע רבים מהם טבעיים בסבה שלמה נוהגת תמידות ומהם בתחבולה אנושית ומהם אחיזת עינים ומהם על ידי שד ומהם בפלא מוחלט רצהו הוא יתברך וגזר עליו על כן אין ראוי להשען על הפלא במצות תורה מן התורות והאמונה ואף אם היה נביא אמת אפשר שנתקלקל ונשתבש באמונתו שמקרי בני אדם רבים כמו שקרה לחנניה בן עזור שהיה נביא אמת ונעשה נביא שקר ויתעה את העם בשבוש דעתו ויאמר שהשי"ת צוהו ככה ועל כן כשתתבונן ותסתכל בדברי התורה ובמה שנוהגת בכלל נתינת המצות תראה שהקפיד הכתוב בזה הרבה.

ויש לך לדעת כי הוא יתברך נתן תורה לבני נח והיתה כוללת מן העקרים שבעה לבד ואחר כך חדש והוסיף לנו אנו קהל עדת ישראל תורה שלמה כוללת מן העקרים תרי"ג ועליהם אין להוסיף עקר אחד לעולם ומהם אין לגרוע ועל כן נקראת תורת ה' תמימה ולזה נצטוינו בבל תוסיף ובל תגרע. והתבונן כי בשתי התורות האלו רצה לומר תורת בני נח ותורת משה עליו השלום לא רצה השי"ת שיקבל אותם ממנו נביא ויקבלו אותם מן הנביא שאר העם וזה לשתי פנות גדולות האחד כדי שלא יוכל אחד ממי שנתחייב באורה בתורה להסתפק בקבלתה ולחשוד מישקבלה שבדה מלבו או ששבש בם קצת והוא שהיה משה רבינו עליו השלום מזכיר אותם תמיד אתה הראית לדעת מן השמים השמיעך את קולו ליסרך ודבריו שמעת מתוך האש. והשניה כדי שלא יוכל לשבש בדת ובאמונה לאחר זמן ויטעון שהשי"ת נתן עתה על ידו תורה כן וכן כמו שנתן תורה ראשונה מתחלה על יד הנביא הפלוני אשר קדמו אלא קבץ כל הנמצאים באותו זמן ונתן את רוחו עליהם והתנבאו וקבלוה מפי הגבורה עד שלא יהרסנה שום אדם הבא אחר נתינת התורה כי יש לנו עליו מן הטענה אם כן יגלה לנו עתה וישמיענו אותה בדרך נבואה כמו שהראנו לפניו בנתינת התורה הראשונה ונתגלה לנו על הר סיני. הנה כתיב בזכרון נתינת התורה בסיני ויאמר ה' אל משה הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע

העם בדברי עמך וגם בך יאמינו לעולם. הנה ששמע העם מה שדבר עם משה. וכבר ידע על בעל דעת שהשמיעה הזאת שמיעת השכל לא שמיעת החוש רצה לומר הרגש באוזן. וכן הראיה הנזכרת הענין המעמד הנכבד ההוא יהיה ראית השכל לא ראית חוש העין. וראה בתורת בני נח מן הדקדוק בדבר זה והוא כשצוה השי"ת שיצא מן התיבה לא דבר רק עם נח לבדו כאמרו ויאמר אלהים אל נח צא מן התבה אתה ובניך ואשתך ונשי בניך אתך. וכשהגיע באותה פרשה אצל המצות שצוה אותם בהם כלל בניו עמו בדבור כאומרו ויאמר אלהים אל נח ואת בניו ויאמר להם פרו ורבו וכו' כל רמש אשר הוא חי לכם יהיה לאכלה וכו' אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו. וכלל כל הפרשה והצווי שצוה אותם. וזה מן הדקדוק הגדול שדקדק השי"ת בנתינת התורה והמצות כמו שאמרו ועל כן צותה התורה שלא לשמוע ושלא להאמין עוד לשום אדם ואפילו נתן אות או מופת לבטל או לחדש מעתה דבר בכלל התורה כי זה ראינו בעינינו ושוב אין לנו להשען בהפכו על שום נביא ואף אם נתן אות או מופת וזה מבואר בפרשה שבאה בתורה.

אבל מה שאמר המשבש שלא קרא משה עלוי נבואת אברהם ויעקב ונח ואם אפשר שלא הגיע להם דבור או צווי טעה בזה כי הנזכרים לא היו נביאים משתלחים כי משה רבינו עליו השלום היה לנביאים השלוחים ....ומה שצוה השי"ת לאברהם המול ימול יליד ביתך ומקנת כספך לא להם היתה הצואה אלא לאברהם ועליו היה החיוב למולם. והדין כן שאלו לא קבל עליו מקנת כסף לימול אינו רשאי לכופו אלא שמתגלגל עמו שנים עשר חדש ואם לא רצה מוכרו כמוזכר ביבמות. גם מה שאמר שלא קרא משה מה שנצתטוה בו מי שקדמוהו טעה בזה שהרי כתב משה רבינו עליו השלום מה שצוה השי"ת לאדם הראשון באמרו ויצו ה' אלהים על האדם לאמר מכל עץ הגן אכול תאכל ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו וכלל הענין וכל שכן לדעתנו שזה רומז לכלל שבע מצות בני נח וכן צואת התורה לנח וצואת נח ובניו במצות פרו ורבו ומניעת אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו שכולל מן הצואה פרטים באבר מן החי ובשר מן החי ומניעת הרציחה כאמרו אך את דמכם לנפשותיכם אדרוש שהצרכו אל אותה צואה עכשיו לפי שהיה באפשר להשתבש הדעת בהתרתו. וזה מפני שמנע השי"ת ות אדם וכל דורותיו עד יציאת נח מן התיבה לבלתי אכול אחד מבעלי חיים ולא הותרו רק באכילת העשבים והפירות באמרו הנה נתתי לכם את כל עץ זורע זרע אשר על פני כל הארץ ואת כל העץ אשר בו פרי עץ וכו' וזה מפני חטאו שחטא לפי שהוא הגביר על עצמו חלקו העפרי על חלקו השכלי ובחר להיותו שוה מתדמה לשאר בעלי חיים אחר שהיה אדון עליהם ומובדל מהם על כן הגיעו מן העונש מה שבחר והמשיך לעצמו להיות גם הבהמות שוות

לו ויאסר באכילתן ורציחתן כרציחת נפש אחד ממין האנושי זולתי אם ישחוט ויעלה אותם ריח נחוח לשי"ת שחלק גבוה לא נאסר והוא שהקריב הבל מבכורות צאנו וכן אדם הראשון כדעת רז"ל בותיטב לה' משור פר וכו' ועתה כשטף המבול את הכל נתכפר העון ההוא להתיר להם החלק הזה מן העונש רצה לומר חלק מניעת אכילת הבשר כאמרו כירק עשבנתתי להן את כל. רוצה בו אף על פי שלא התרתי לאדם ולדורותיו רק העשבים אלוי יבא שיותר להם אכילת כל מיני בעלי חיים ואפילו המין האנושי ועל כן הצריך השי"ת להוציא מכלל ההתר ההוא שפיכת דם נפש האדם. ויראה לי לפי הפשט מהמקראות שעל הסדר הזה היה הענין באנשי המדבר על חטאתם אשר עשו את העגל כי לולי הפעל הנפסד ההוא היו קרובים למלאכים ואחרי החטא נגזרה עליהם המיתה ומניעת בשר התאוה כאשר יראה מפשוטי המקראות והוא דעת אבי ישמעאל בראשון של חולין ובלבד בכל הראוין להקרב קרבן. הנה שחטאו באב (?) או קרוב לחטאו ונענשו בקרוב לעונשו והוא אמרו אני אמרתי אלהים אתם ובני עליון כלכם אכן כאדם תמותון וכאחד השרים תפולו. ומנע מהם בשר תאוה ושם עליהם שופך דם הראוי ליקרב אם ישפכנו שלא בהקרבה כשופך דם האדם והוא אמרו ואל פתח אהל מועד לא הביאו להקריב קרבן לה' דם יחשב לאיש ההוא דם שפך. והסתכל בכפל הענין אחר שאמר דם יחשב לאיש ההוא חזר ואמר דם שפך לכוונה הזאת שאמרתי ולומר אחר שנאסר להם חזר שפיכת דמו כשפיכת דם שזה וזו נאסר על הצד הזה. ועתה יצאנו קצת מה מגדר עקר דברינו בו לפי שהמשיכנו בו הענין ונשוב אל מה שהיתה הכונה לדבר בו והוא מה שנצטוה בו אברהם עליו השלום קרא משה עליו השלום והוא ענין המילה וכן ענין אסור גיד הנשה לבני יעקב כדעת האומרים שאף בני נח נצטוו בו כפשטו של מקרא. ומה שכתוב על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה כדעת הכל אינה הודעה אלא מניעה כענין לא תאכלו כל נבלה כל נפש מכם לא תאכל דם וכן הצוואה שנצטווה יצחק לבלתי צאת חוצה לארץ באמרו אל תרד מצרימה שכון בארץ אשר אומר אליך וכדעת רבי ז"ל שהיה עלוה תמימה ואסור לצאת כאסור יציאת קדשים חוץ למקומם וארץ ישראל כולה היתה עקידת יצחק אבינו עליו השלום. וכן הנביאים היו מזכירים לישראל את תורת משה עבדי וגו' וכן ענין שלוח העבדים.

ועתה אשוב לבאר מה שיוכל להסתבך בו אחד ממשובשי הדעת שהתורה נשכחה מישראל או שנאבדו ספרי תורה באחד מהזמנים עד שלא ימצא ספר ביד אדם כי אם במקרה או שיקבלוה מפי אחד מן החכמים והוא שאמרו ז"ל במסכת סוכה פרק קמא אמר ריש לקיש הריני כפרת ר' חייא ובניו בתחלה כשנשתכחה תורה מישראל ועלה

עזרא ויסדה חזרה ונשתכחה ועלה הלל הבבלי ויסדה חזרה ונשתכחה ועלו רבי חייא ובניו ויסדוה. דברים אלו יראה מפשוטן כדברי הטוען שנשתכחה לולי אחד מהיחידים המוזכרים שהחזירוה והאמננו (?) אנו מידיהם וקבלוה. וזה שבוא ממי שלא ידע סבת המאמר ולא הבין מה הביאן ז"ל לתלות השכחה באותן הזמנים וחזרתם על ידי היחידים האלה. ואני אגלה לך הכוונה עד שתתברר בלא שום ספק וכבר כתבתי למעלה מאמרם ז"ל בשבת במה שאמרו עתידה תורה שתשתכח מישראל והקשו עליה והא כתיב כי לא תשכח מפי זרעו וכן אתה רואה בעיניך שהיו בבבל כמה חכמים וכמה נביאים מלבד עזרא כדניאל וחביריו ומרדכי וזרובבל וגם חגי זכריה ומלאכי שהיו נביאי אמת לא יכחיש נבואתם אחד מבעלי הדתות וכן היו בתוכם קהל גדול מחכמים גדולים שהיו יודעים את התורה כלה ואם כן מה ראו לומר שנשתכחה ותלו חזרתה בעזרא לבדו אלא דע כי תורתנו הקדושה נקראת תורת ה' תמימה ואין התמים חסר ויתר כלל ועל כן נצטווינו בה בבל תוסיף ובל תגרע ולא נפל בכללה אות אחת אפילו דרך מקרה אלא בכוונה ולצרך עד שדקדקה אף במלא וחסר כי היא תגיד ותרמוז וכן יאות לתורת אמת נתונה מפי השי"ת על יד נביאו בחירו נאמן ביתו לעמו ישראל. ואם כן אם תשתכח אפילו אחד מפרטי דקדוקי מצותיה הרי היא כאלו נשתכחה כלה שהיא קשר אחד וכל מצותיה כלליה ופרטיה ודקדוקיה נצנו מדעה אחת ומרועה אחד. ובימי עזרא כשעלו מקצת השבי מבבל נשארו שם כל החכמים והטובים שבעם וכמו שאמרו לא עלה עזרא מבבל עד שעשאה כסלת נקיה. גם בני לוי שהיו מודים את התורה נאמרה עליהם יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל לא עלה אחד מהם מתחלה כאמרו ובני לוי לא מצאתי שם ועזרא קדש עצמו ללמדם התורה ופירושה אף על פי שהיו שם גם חכמים אחרים וגם נביאים כמו שתמצא שם בספר עזרא שחגי זכריה נבאו להם ועל פיהם יסדו את הבית ונזדרזו ושכללוה כאמרו ואתנבי חגי נביאה וזכריה בן עדוא נביאה על יהודאי. ועם כל זה לא הכין לבבו אחד מהם להרגילם וללמדם ולדרוש להם כעזרא ומפיו למדוה שהיה להם למורה ומרגיל ודורש להם עד שלא נשתכח מהם דקדוק מדקדוקי התורה באמרו כי עזרא הכין לבבו לדרוש בתורת אלקים וכו' ומפני שהיה הוא סבה לבל תשכח מן העולם ולולי הוא היתה התורה משתנית לפי מעוט יודעיה ומלמדיה ודורשיה אמר שהיתה שם שכחה והוא יסדה והוא אמרו ויסדה שעשה לה יסודות כדי שלא תשתכח. חזרה ונשתכחה בימי ההל ולא שנשתכחה שהרי בימים שעלה הלל לארץ ישראל היו שם בני בתירה שהיו חכמים מופלאים ונוהגים נשיאותם בארץ באותו עת כמוזכר במסכת פסח שני ושמעיה ואבטליון שהיו חכמים גדולים ורבותיו של הלל אלא כוונת המאמר כמו

שאמרתי כי כשעלה הלל מבבל הוצרכה להם הלכות פסח אם דוחה את השבת אם לאו ודרשו קל וחומר ונפרך ושאלו את הלל ודרש להם מפי שמעיה במועדו ואפילו בשבת מפני שלא ידעו לדרוש חכמי ארץ ישראל שהיו שם מה שנרמז להם מסיני. ושקבלו דור אחר דור עד משה דדחיית הפסח את השבת מבמועדו הרי נחשב להם כאלו נשתכחה מהם את התורה שכלה קשר אחד כמו שאמרתי. ומאמרם גם בר' חייא ובניו יש לך לדעת ולהתבונן כי רבינו הקדוש שהיה רבו של ר' חייא עד שאמרו אם ר' לא שנאה ר' חייא מנא ליה והיו בימי ר' חייא כמה גדולים מופלאים כר' ישמעאל בר יוסי ור' הושעיא ולוי ובר קפרא ור' שמעון בנו של רבינו הקדוש ור' חנינא וזולתם קהל גדול מופלא ממבחר חכמי ישראל ור' חייא נפטר בימי רבינו הקדוש כמוזכר בכתבות. ואני תמה האיך אמרו שנשתכחה ושהוא החזירה אלא שנתפזרו קצת מעמנו בערי הפרזי שלא היה שם בית ועד לחכמים ומן הידוע שבמקומות שישארו בלי מלמד תשתכח התורה מהם ור' חייא ובניו נתנו דעתם לחזור באותן המקומות אם לא יסדוה בימיהם בשקידת ר' חייא ור' חנינא אמר ליה ר' חנינא בהדי דידיה קא מינצת דאנא הו דעבדי דלא תשתכח תורה דשדינא כיתנא ומגדלנא עשבי וציודנא טביי ומאכילנא בשריהו ליתמי ומאריכנא מגלתא וכתיבנא חמשה חומשי תורה לחמשה ינוקי וסליקנא למתא דלית בה מקרי דרדקי ומקרינא חמשה ינוקי בחמשה חומשי תורה ומתנינא שתא ינוקי בשתא סדרי ואמרו להו עד דהדרנא אתינא אקרו ואתנו אהדדי ועבדי לה לתורה שלא תשתכח מישראל. ובניו גם כן אחזו בדרך הזה כמו שאמרו בנדה פרק המפלת בני ר' חייא נפקו לקרייתא כי אתו אמר להון אבוהון כלום בא מעשה לידכם וכו' כדאיתא התם זו היא כוונת המאמר ההוא לא זולת זה ועתה אבאר קצת מקראים באו בנבירים ועזרא יראה מפשוטיהם מה שטוען עלינו זה שנאבד ספר תורה משה עליו השלום שלא נמצא ספר ביד אחד מהם עד שמצא חלקיה הכהן ספר אחד בבית המקדש ושלחו ויאשיהו המלך ונתחדשו במה שכתוב בו מן המצות והאזהרות כאלו לא ידעום כלל והוא שכתוב בדברי הימים ובהוציאו את הכסף המובא בית ה' מצא חלקיה הכהן את ספר תורת ה' ביד משה ויען חלקיה ויאמר אל שפן הסופר ספר התורה מצאתי בבית ה' ויתן חלקיה את הספר אל שפן ויבא שפן את הספר אל המלך וגו' ויגד שפן הסופר את המלך לאמר ספר נתן לי חלקיהו הכהן ויקרא בו שפן לפני המלך ויהי כשמוע המלך את דברי התורה ויקרע את בגדיו.

ואקדים לך הקדמה כי באמת יש לכל בעל שכל לשאול למה היתה החרדה אשר חרד עתה יאשיהו על דברי הספר הזה וכאלו לא ידע עד עתה המתחייב עליו בעבודה בעשיית

המצות ומן האזהרות ושידע שחטאו המלכים אשר קדמוהו בעשותם התועבות ההם והלא הוא בעודנו נער החל לדרוש לאלהי דוד אביו ככתוב בדברי הימים ובשמונה שנים למלכו והוא עודנו נער וכו' ובשתים עשרה שנה החל לטהר את יהודה וירושלם מן הבמות והאשרים והמסכות ועצמות הכהנים שרף באש על מזבחותם ויטהר את יהודה וירושלם. אם כן באמת היה יודע שאסרה תורה כן ואבותיו שעשו כן נתכה בהם חמת ה' ואם לא היה בידו ספר התורה האיך ידע ואיך תתכן אליו עבודת השי"ת עד דרך האמת. גם נביאים היו בימי אבותינו ובימיו לא סרו מעולם מהוכיח אותם ומהודיעם דברי תורת משה ואיך עמדו כל כך שנים שלא נמצא ספר תורה ביד אדם והוא מחויב היה לכתוב לעצמו ספר תורה כמו שכתוב וכתב לו את משנה התורה הזאת אשר נתן המלך אל לבו לדרוש לאלהי אמת נתחזקו נביאי האמת ועובדי השי"ת להחזיק בדת להורות את העם והספר הזה לא נמצא עד שנת שמונה למלכו ואם כן לא נמצאת תורת משה בידם כל אותם עשר שנים אף על פי שנתחזק יאשיהו בדרכי השי"ת וכל עוברי השם עמו זו דבר שאין השכל מקבלו כלל אלא שמצא את הספר בבית ה' במקום שלא ידעוהו ולא מצאוהו עד עתה ונכר בו כי הוא נשאר שם מקדם מימות המלכים הראשונים ואף על פי שמנשה ואמון בטלו עבודת השם עד שהכניסו פסל הסמל בבית האלהים ואלו מצאוהו הוציאוהו משם. ועתה נתגלה להם ולא נתגלה להם עד עתה ויודעים היו באמת כי כל ענייניהם והקורות אותם לא היו להם דרך מקרה רק בסבות אלהיות ליסרם ולהוכיחם ולהודיעם יתברך כי עיניו פקוחות על דרכיהם וידעו באמת כי נהיה זה בסבה מכוונת כדי שיתבוננו בו בינה. ושמא מצאוהו נגלל על פרשת התוכחות והיעודים שייעד השי"ת את ישראל ואת מלכיהם בעברם על דברי התורה הזאת בפרשת יולך ה' אותך ואת מלכך אשר תקים עליך וכיוצא בזה מן היעודים בתורה וידע מזה שחטאו ושישגם מן העונש מה שכתוב בספר ההוא והוא אמרו ויקרא בו שפן לפני המלך ויהי כשמוע המלך את דברי התורה ויקרע את בגדיו ויצו המלך את חלקיהו וכו' לכו דרשו את ה' בעדי ובעד הנשאר בישראל וביהודה על דברי הספר אשר נמצא כי גדולה חמת ה' אשר נתכה בנו אשר לא שמרו אבותינו את דבר ה' לעשות ככל הכתוב בו על הספר הזה. הנה שאמר שעל דברי הספר הנמצא ידע כי נתכה החמה על אשר לא שמרו האבות את התורה. ואם לא שהתבוננו מן הספר בעצמו שמצאו לא היה אומר על דברי הספר אשר נמצא כי גדולה חמת ה' רק היה אומר דרשו את ה' בעדי ובעד הנשאר בישראל וביהודה כי גדולה חמת ה' על אשר לא שמרו אבותינו את דברי ה' לעשות ככל הכתוב בספר הזה. ועוד כי באמת נתחדש לו עתה שחטאו האבות על מה שקדם להם ומה ראו עכשיו

להתבונן ממנו כי גדולה החמה אשר נתכה ולא נתבונן אליו עד שמצא הספר ההוא עוד הכתוב בספר עזרא ביום ההוא נקרא בספר באזני העם ונמצא כתוב בו אשר לא יבוא עמוני ומואבי בקהל ה' עד עולם כי לא קדמו ישראל בלחם ובמים וגו' ויהי כשמעם את התורה ויבדילו כל ערב מישראל. גם שם כתוב וימצא כתוב בתורה אשר צוה ה' ביד משה אשר ישבו בני ישראל בסכות בחג בחדש השביעי אשר ישמיעו ויעבירו קול גדול בכל עריהם ובירושלם לאמר צאו ההרה והביאו עלי זית וגו' הנה שפשוטי הכתובים האלה מורים שלא ידעו מצות הסכהולא מניעת עמוני ומואבי. ואין הדבר כן רק מן הידוע כי אי אפשר לעם אחד להיות כלו הולך על דרך התורה בעשיית כל המצוות ובמניעת כל מה שבאה עליו האזהרה בתורה עד שלא ימצא בהם יוצא מגדר התורה אלא יש עובר מדעת אנסתו תאותו ויש שוגג לא ידע ולא התבונן וכל שכן עם שגלו ונתפזרו אנה ואנה בגלותם ומצאו מן הצרות מהשמצאו וכשמעם את דברי התורה יזכור מה שלא זכר וישוב ומי שעבר מדעת יתן אל לבו ויתחרט ועל כן באה האזהרה בתורה להקהיל את העם האנשים והנשים והטף בשנת השמטה ולקרא באזניהם את דברי התורה ונתנה בו התורה טעם למען ישמעו ויראו וכן כשקרא להם עזרא בספר התורה ראו מה שנצטווה ומי שלא שמע התבונן ומי שידע ועבר מדעתו חרדו כלם חרדה גדולה על זרת כששמעו את דברי התורה מדרכם והוציא מי שהושיב הנשים הנכריות והבדילו מי שנתערב בהם מן העמונים ומן המואבים וכן בעשיית הסוכה ואף בימי הנביאים לא היו כלם עושים סכות או שלא היתה להם הבנה או שעברו מקצתם ועתה עשו כלם לא יצא מן הגדר הזה אחד מהם והוא אמרו ויעש כל קהל השבים מן השבי סכות וישבו בסכות כי לא עשו מימי יהושוע בן נון כן בני ישראל עד היום ההוא ותהי שמחה גדולה מאד. ומן הידוע כי בימי יהושוע ודוד ושלמה עשו סכות בני ישראל אלא שלא עשו כלם ככה כמו שאמרתי. עוד אמר המשוגע הזה כל היהודים מודים שאינם על התורה שהתפלות אשר יחייבום עתה לא היו מחויבים בהם בימי ממשלתם משליחות משה עד הכרת ממשלתם ושהיתה דתם המחויבת להם מאז הקרבנות והמעשרות אל בני לוי והם עתה על חלוף זה כלו. ועל הדת יודו שהיא מחוברת ממחבריהם וראשיהם. ואמר עוד ואם יאמרו שאלו הדתות אמנם יתחייבו לנו בזמן היותנו בארץ הקדושה כבר הודו שתורת משה אמנם יחייבם אז ולא יחייבם עתה ויעזור זה שהם היו בימי היות משה עליו השלום לפניהם חי ולא נמולו לעולם עד שנכנסו לארץ הקדושה ואז מל אותם יהושע בחרבות הצרים וזה אשר אצינו מהם תחת היגיעה והוא נפילת דתם וחיוב הנחת המעשה. כל אלו דברי המשוגע.

והמשוגע הזה תאלמנה שפתיו ושפתי כל הזונים אחריו ושגעונותיו שדבר שלא בהשגחה כלל בשאט בנפש על תורת השי"ת נתנה על יד נביאו נביא מפורסם נאמן מוסכם בהסכמת הכל כדבר על תורת תעתועים כתבם להם נביאם המתעתע והמשוגע הזה אם ראה רמיזה אחת בתורתנו השלמה בהבטה ראשונה חייב מעוט הבנתו שירד לעמקה ועמד על תכליתה ואלו ראה זה המשוגע מאורות מימיו היה רואה שתשובותיו אלו כסלות מורות על חולי המוח בלי ספק. והענין איננו יודע כי התורה האמיתית יש לה על כל פנים תכליות שלשה האחד זמן והשני מקום והשלישי כלים ולא תורתנו הקדושה השלמה המחויבת מן החכמה העליונה לענינים מכוונים אלהיים בלבד היא בנויה על השלש האלה אלא אף הדתות כלן בכללן וגם הנמוסים והנהגת המדינות אי אפשר להם בלתי זה וזה מושכל ראשון. וראה שצותה התורה שלא לעשות מלאכה ביום השבת וחייבה העושה סקילה וכן חייבה האוכל חמץ בפסח כרת וחייב ישיבת הסכה בחדש השביעי. הנשוב אנחנו ונחייב מזה שהמלאכה מנועה ונתאבת אצל הבורא וכן אכילת חמץ וכן ישיבת הבתים והנבחר אצלו ית' המנוחה והבטלה ואכילת המצה וישיבת הסוכות וכמו שיבחר לעולם הנזבחים והאסור והמניעה בנבלה ושרצים וכיוצא בהם. זה שגעון שלא צותה התורה במניעת המלאכה אלא בזמנים ידועים כדי שנזכר מה שקרה ונתחדש באותן הזמנים כאמרו למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים ואמר למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל ואמר בשבת ששת ימים תעבוד וגו' על כן צוך לעשות את יום השבת וזה כולל חלק גדול ממצות התורה והוא תכלית הזמן. והמקום הנה צותה התורה בעשיית הקרבנות אם כן יחייבנו זה להעלות בכל מקום ונאמר שהמעשה נבחר אצלו יתברך ובאיזה מקום שיקרה. וזה מן השקר שלא צוה לעבוד לפניו בעבודה זו רק בארצנו הקדושה ובחלק ידוע מן הארץ ומנע שאר המקומות כאמרו השמר לך פן העלה עולותיך בכל מקום אשר תראה כי אם אל המקום אשר יבחר ה' אלהיך וגו' הנה שייעד לנו מקום ידוע מחלקי הארץ ומנע ממנו שאר המקומות. והחלק הזה כולל מצות רבות הקרבנות והמעשרות ואחרות רבות וזה תכלית המקום. והכלים שהוא יתברך צוה שנעשה לו משכן ושילבש הכהן המשמש לפניו בגדים ושישחוט לפניו מבעלי חיים במזבח אם כן נבא ונאמר שהבנינים אצלו נבחרים מאיזה בנין שיהיה ונבנה מזבח מאיזה דבר שנרצה ושנעמיד לפניו כלים נאים במנורות וכיוצא באלו ושילבש העובד לפניו בגדים נאים איזה בגד שיהיה נאה ומשובח. וכן יעמד לפניו בשחיטת בעלי חיים איזה שיהיה שמן וטוב ואיל וצבי ויחמור וברבורים אבוסים וכן נעבוד לפניו על יד איש נכבד כהן גדול וכל שכן שכתיב העבודה נבחרת מגדולי

העם כמלך וכשרים זה מן השקר שלא צותה התורה אלא בלבישת בגדים ידועים. וכן הבנין בנין ידוע והכלים שנכניס שם כלים ידועים לא זולתם ושלא ישמש לפניו אלא אנשים חדועים מזרע מיוחד ושלא נעבור לפניו אל בשחיטת בעלי חיים ידועים מן העוף ומן הבהמה כמוזכר כל אחד מאלו בתורה. וזה יאות לדת אמת מכוונת רומזת ענינים רוחניים אלהיים ושלא נפלו מצותיה ועניניה בדרך מקרה או לחפץ פשוט כאשר יקרה לדתות המדומות ולא יסכל זה רק סכל ומי שאין מוח בקדקדו ולא יפול זה בחלק החלוף והשנוי כלל.

ואם יטעון המשוגע הזה עלינו מצד המילה שהיא מצוה התלויה בגוף ולא נהגה במדבר עד שמל יהושע גם זה ממיעוט ידיעתו במה שנהגה התורה עם מקבליה. והוא שהתורה לא שנאה הגוף ולא רצתה לאבדו ולא צותה מה שצותה אף במקום סכנת הגוף זולתי בשלש מצות ידועות שהם עבודה זרה וגלוי עריות ושפיכת דמים מפני שעמודי התורה נכונים עליהם אבל כל שאר הפקוח מהנפש דוחה אותם ומן הצד הזה נפטרו ממנה במדבר לפי שלא היה להם זמן קבוע ידוע לחנותם ולמסעם והדרך סכנה לימול ואלי באולי שימולו יסעו ויסתכנו. וכענין הזה בא לרבותינו ז"ל מן הטענות במניעתם במילה כמוזכר ביבמות. ואין בזה שינוי וחלוף בדת כלל אלא הנהגה אחת בזה לכל המצות. הידין אדם לחלוף מי שמבעיר האש בשבת לצורך חולה שיש בו סכנה להצילו ואף על פי שצותה התורה ואמרה לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת וכלל כל הדתות מוסכמות בדבר זה עד ששב להם כמושכל ראשון שאין לך דבר שהוא עומד בפני פקוח נפש זולתי באותן שלוש שאמרנו לבד. ואין זה חלוף ושנוי שהתורה כך אמרה נהוג כן וכן והשמר מכן וכן ואם יהיה במניעתו פקוח נפש אל תנהוג כן והוא אמרו אשר יעשה אותם האדם וחי בהם נמצא שעקר הצווי על תנאי כן היה וזה מבואר. גם מה שאמר שהתפלות אשר יחייבונו אותם לא היינו מחויבים בהם בימי ממשלתנו וחשב זה לחלוף גם זה שגעון ועורון ממנו. היתכן אל הבריא ואל החולה או למי שמזונותיו מצויות אצלו ומי שצריך למזונות ואין לו וכן לבן חורין ולשבוי תפלה אחת. זה החולה צריך להתפלל על הרפואה והבריא על התמדת הבריאות והשבי שישוב לארצו ובן חורין שלא יגלה והעשיר שיתמיד על עשרו ועל מזונותיו והעני שירויח ויגיע למזונותיו. ואנו בהיותנו על אדמתנו והנהיגו אותנו מלכינו שופטינו ונביאינו היינו מתפללים על התמדת הענין וכשגרם החטא וגלינו מארצנו אנו צריכין להתפלל להשיב שופטינו ויועצינו כבתחלה ושימלוך הוא יתברך עלינו כבראשונה ושלא יבעלונו אדונים זולתו ולהצמיח לנו צמח

צדק את דוד מלכנו ולהשיב המקדש על מכונו ועמנו למעונו ועבודה הקדושה למקומה. יפול הוא וכל הטועים אחריו אנא מצא הוא נפילת הדת בזה וההנחה על עשיית מצותיה. עוד אמר המשוגע והיהודים יודו על הדת שהיא מחוברת ממחבריהם וראשיהם. אלו דבריו. והכוונה לו בזה שאינה מחויבת לנו מפי נביאנו המקודש משה רבינו עליו השלום רק דברים חברום לנו חכמינו ומדעתם ר"ל המשנה והתלמוד. וזה שגעון ממנו ודבריו בזה כמי שלא למד ספר מעולם לא מספרי דת מן הדתות ולא מספרי מחבר בשום חכמה. והוא מן הידוע שהדברים הנכתבים על הספר כשיבא מאיש חכם יהיה הספר ההוא יותר עמוק וכל מה שיהיה בא מחכם יותר יהיה דבריו עמוקים וכוללים יותר מן הכוונות לפי שהחכם עם היותו השתדל להבין למשתכל בספרו סובר שבאורו יספיק לכל וכל שאינו חכם כל כך דבריו יותר פשוטים להבין וזה נגלה מבואר. ועוד שהחכם לפי רוב חכמתו כולל כוונות דבריו בדברים מועטים ועל כן ספרי הנביאים עמוקים יותר וסובלים מן הפירושים הרבה וכן יקרה בספרי הפלוסופים שהספרים שחברום הראשונים יתחבטו חכמי האחרונים להבין כוונת המחבר ופירושן כל שכן ספר כולל מה שהוא ומה שהיה ועתיד להיות כתורתנו השלמה והתמימה שכוללת מן החכמה כל מה שהיה מן הבריאה הראשונה עד תכלית כל חכמה ואפילו בא נביא מן הנביאים לכתוב בפרטי כל מה שתרמוז בה לא יכיל גליון וכן בפירושי מצותיה ועל כן אי אפשר אלא לקבל פירושיה מפי הנביאים פעמים דרך כלל ופעמים דרך פרט שמסרו לחכמים מה שבא בתורה מן הרמזים כי כל ספר שכולל מן העקרים הרבה צריך על כל פנים לרמוז במלותיו ובאותיותיו ובמוקדם ובמאוחר ובהקש ובגזרה שוה ובקל וחומר וכיוצא בזה הרבה. ועל זה מסר משה ליהושע והזקנים שהיו בדורו על פי הקב"ה ויהושע מסר לנביאים ונביאים מסרוה לאנשי כנסת הגדולה והם לתלמידיהם ועל דרך הזה אי אפשר שיהיה משמעות כל התורה כלה כלליה ופרטיה המסור בעל פה זכור לבל ישכח פרט מן הפרטים מכלל כל העם. גם כל הענינים המתחדשים אין להם תכלית ואי אפשר להיות דעת הכל שוה בהם. על כן יצטרך על כל פנים שיעמיד בעל הדת יתברך עמוד אחד שיפנה כל ספק אליו וישען עליו והוא שאמר שמשמעות הדברים ילך אחר החכמים שיהיו בכל זמן מהזמנים במקום הפלוני שמחברת החכמים מתקבצות לשם לשקוד תמיד על הדת ועל פירושה עם סיוע השי"ת שמאיר עיניהם ושכינתו עומדת ביניהם או שיאמר שנלך אחר רוב המסכימים על דעת אחד והוא אמרו בתורה כי יפלא ממך דבר בין דם לדם בין דין לדין בין נגע לנגע דברי ריבות בשעריך וקמת ועלית אל המקום אשר יבחר ה' אלוהיך לשכן שמו שם. והכונה לומר אחר שהוא משכן שמו שם בטוחים

הם ממכשול הדעות המופסדות ושיעמדו שם על האמת וצוה הוא יתברך שינהג על פי הבאור שיבארו הם כאלו קבלו הם מסיני. לפי שאי אפשר בלתי זה עד שתצטרך לחייב מיתה על ממרה והוא אמרו ועשית על פי התורה אשר יורוך ואשר יגידו לך מן המקום וגו' לא תסור ימין ושמאל וגו' ואמר והאיש אשר יעשה בזדון לבלתי שמוע אל הכהן וגו' ומת האיש ההוא לפי מה שביארו הם מצוה ממצות התורה ואפילו אמרו בפירושם על ימין שהוא שמאל. ועוד אמרה תורה אחרי רבים להטות ומן הידוע כי כל שירבה הזמן ירבו יותר ספקות בפירושי התורה ויצטרכו יותר אל החכמים הגדולים לבאר העקרים ועל כן בימי הקדמונים כהלל ושמאי לא נחלקו רק בדברים מועטים בששה דברים בלבד ואחר רבות הזמנים נחלקו בכמה והצרכו לחזור אל העקר שיסדה התורה והוא שילכו אחר רוב הדעות והוא שאמרו יחיד ורבים הלכה כרבים וכדי שלא ירבו יותר ספקות חברו בזה ספרים וגלו פירושי התורה מה שהוא מקובל ביד הכל לא יחלק בו אדם על חבירו. וכן מה שנפל להם בו המחלוקת וגלו מה שסמך בו כל אחד במה שאמרו ומסרו לנו מסורת חכמה על הדרך שאמרנו לגלות לנו מי על דעת פלוני ומי על הפכו וכמה היו אלו כנגד אלו לדעת שהלכה היא כדברי הרבים גם גלו לנו איזה מן החכמים החכמים יותר דבריו מוסמכים עד שאמרו ר' מאיר ור' יהודה הלכה כר' יהודה. ר' יוסי ור' שמעון הלכה כר' יוסי מחברו וכן רבים. והודיעונו יתרון חכמת רבינו הקדוש בסדור ספרו סדר המשנה חברו בתכלית החכמה בקצור ובסדור בסתם ואחר כך מחלוקת ומחלוקת ואחר כך סתם וכוללו ענינים גדולים בדברי קצתם. וזה לא הגיע אליו עם מבעלי הדתות לכל הדקדוקים האלה והאסף החכמים במקום אחד נושאים אלו כנגד אלו עד שיתברר אליו הכל או שיגלה להם דקדוקים גדולים הביא לזה ולזה לומר מה שאמרו ויבין וישכיל כל רואת שלא באו לזה אלא אחר החקירה הגדולה והדקדוק הרב. וכן על כל פנים יצטרכו כל עם ועם מבעלי הדתות להשען על חכמיהם בפירושי הדת ומה שיתילד להם מן המקרים והענינים ומם אחר זמן. ואין בכל זה חסרון לתורתנו השלמה רק יתרון דעת והכשר מעלה שדקדקו כלל כל החכמים תכלית כל הדקדוקים והחקירה הזאת. ובאמת כי חכמינו ז"ל הוסיפו לנו מדעתם כמה מצות וגדרו לנו כמה גדרים ולא להוסיף על דברי תורה כלל אלא לגדור בפני הכל כדי שלא יגעו בשל תורה וזה לרוב חבתם לשמור מה שנצטווינו במצות השם הנכבד כעבד המשמש מחשק ומאהבה את אדוניו ומרוב שמחתו בעבודתו עושה משמרת למשמרת אדוניו. גם הוסיפו מקצת מצות בארו לנו שהם מדברים להזכיר נסים שעשה לנו השי"ת ליסד בלבבות שהמקרים והמאורעות מסורות מאתו יתברך שמו וההצלה בהשגחה ממנו יתברך ואליו נשוע ונושעה כי הוא

המכאיב על החטא והיציאה מן העבודה והוא יחבש וירפא עם התשובה וההודאה אליו וזה עמוד שהתורה נכונה עליו. ויאות לחכמים אוהבי תורת אלהים ומכירים את בוראם כמותם להזדרז ולהתעורר על זה.

עוד אמר המשוגע שהיהודים בטלו את העסק ולא יניחוהו באפשר שאמרו שהשי"ת ישתנה אם יצוה בדבר ואחר כך יחזור ממנו. ואם יהיה זה חזר האמת השקר והמצוה עבירה והעבירה מצוה. ואמר הוא לא נדע להם טענה זולתה והיא מהחלושות שיוכלו להיות ומהפסחות אשר לא תוכלנה לעמוד על רגלם בעבור כי מי שבדר פעולות האל יתברך כלם וכולל חכמותיו ומופתיו בזה העולם אמת בטול מאמרם שהאל יתברך יחיה ואחר ימית וימית ואחר יחיה ויסיר הממשלה מעם עז וישפילם אל עם מושפל ויחזק וירחם מי שירצה מתי שירצה מן הבריות הטובות והרעות ולא ישאל על מה שיפעל. אלו דבריו. וזה ממה שאמרתי כי במעט שהשגיח על אמונת היהודים ומעט שידע מטענותיהם חשב שירד לעומק טענות האמת שיש לדת ולאמונה. והטענה שאמר משם היהודים מקצתה אמר ומקצתה שקר ולא כן דעת היהודים. והוא שאלו אמרנו שכל מה שיעשה השי"ת או רצהו או צוה עליו אי אפשר שיעתק או יחלף איננו כן כי הוא יצוה וירצה בזמן ושנה וירצה בפועל ההוא בזמן אחר ויחליף מה שצוה בזמן אחר וזה כל לפי שלא הבטיח על החלוף ולא צוה לזמן מרובה יותר מזה. ופעמים ישנה אף מה שאמר שיארך עד זמן ארוך או לעולם וזה מפני שרצה או צוה בתנאי. ואם יבטל התנאי תתבטל ההבטחה וזה שאנו אומרים והוא האמת שהשי"ת צוה לבני נח מעקרי המצות שבעה לבד וכלל את כלם בעונש מיתה לעובר כדעתנו אנו קהל המאמינים ואברהם ויצחק והשבטים והנולד מהם עד משה וממשה עד מתן תורה בסיני היו מבני נח נכללים באותה תורה ומצווים להמית העובר ואלו גזל אחד את חברו או הכהו חייבים בית דין שבאותה שעה להמיתו והוא שהרג משה את המצרי בהכותו איש עברי מאחיו ומן הדין הרגו לא בעול כמקנא לאחיו. ולאחר זמן העמיד קהל ישראל בהר סיני ונתן להם תורה שלמה וחלף וחדש שלא יומת איש על הגזל ועל הכאת החברים וענש במקצת המצות ובמקצת מיתת בית דין ובמקצת מיתה בידי שמים ובמקצת כרת ובמקצת פטר מכל אלו אלא שיש עליו עונש בידי שמים כשאינו הולך על מה שנצטוה. וכן היתה אשת איש אסורה לעולם לא יוכל בעלה הראשון אשר לקחה לגרש אותה ולהתירה ואחר כך חדשה התורה לישראל להתירה בגט וכן היה כל בעל חיים אסור באכילה עד שימות לגמרי ואף על פי שנשחט כדינו ואחר כך חדשה התורה לישראל שיהיה נתר אחר שנשחט ברוב סימנין כדינו. ועוד ענינים אחרים נאסרו באותה התורה ונתנה תורה

בסיני ונתחדשה לנו הלכה וכל זה איננו חלוף ואין אחד טועה בזה לשום אותו מהחלק החלופי. וזה מפני שלא אמר הוא יתברך בנתינת אותה התורה שתמשך לכל העולם לא תשתנה והרי זה בימי החול והשבת וימות השנה וחג הסכות וחג הפסח שבימי החול ראוי להתעסק בישובו של עולם ונאות אצלו יתברך והבטלה נתאבה ובשבת נאסרה המלאכה והבטלה והמלאכה רצויה וכן אכילת המצה בפסח ואחר הפסח אסור להוסיף וראוי לאכול את החמץ וכן הענין בסוכה וישיבת הבתים ורבים זולת זה. אבל העסק והחלוף שלא נניחנו אנחנו באפשר הוא שיאמר השי"ת שישתנה לעולם. וכל מי שבא ואמר שהשי"ת נבאו ושלחו לא נאמינהו כמו שלא נאמין שישתנה הוא יתברך מכל אלה כי לא ישתנה דבר שאמר מי שאמרו עד שישתנה הוא ונתחדש לו רצון אחר שלא רצהו בראשונה. וזה מושכל ראשון לא יחלק עליו אחד ממי שיקרא אדם וכל שכן אם צוה שלא נאמין על החלוף. ואם קם נביא מן הנביאים או חולם מן החולמים חלום ונתן אות או מופת צוה בו שלא נחוס ולא נרחם עליו שזה אי אפשר שישתנה בלתי אם ישתנה הרצון באלהי חלילה. והנאמר בתורתנו על יד נביאנו הידוע לכל ומוסכם בפי כל שהוא אב לכל הנביאים משה רבינו עליו השלום שמצות התורה עולמית נצחיות לדור ודור באמרו חוקת עולם לדורותיכם ואמר למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה וגו' כימי השמים על הארץ. ואמר כי יקום בקרבך נביא או חולם חלום ונתן אליך אות או מופת וכלל הענין וכן בהרבה מקומות. ואם כן איך נאמין מי שהכחישו הוא יתברך וצוה שלא נאמין ושלא נשמע לו ואיך נאמין שנתחלף מה שאמר מי שלא יתחלף רצונו חלילה שלא יתחלף לעולם ובלא שום תנאי. שאלו היתה התורה והמצות נתונות על תנאי היא באפשר שתתחלף עם חלוף התנאי וכמו שיקרה לנו עתה בקצת המצות התלויות בארץ ובמקום ידוע כקרבנות והמעשרות ואין זה חלוף אלא דבר על עמדו עומד עד שיתקיים התנאי כמו שהקדמנו ואמרנו למעלה. **נשלם בס"ד בילא"ו תם**